

بهريزان : خهونيكي گهوره بوو بۆ هه موو تاكيكي كوردی و هه موو ئينسانكي ئازاديخواز ، كه ئه مرۆ سه دام حسين و دارودهسته كه ی له به رانه ر دادگا راگيراون به تۆمه تي ئه نفال و كيميا بارانكردي كورد .
چهند دانيشتنك له و دادگاييكرده به ريوه چوو ، گه شيني دويني شه قامی كوردی به ره هندی دادگاييكرده كه روو له كزييه . هه ست ده كری هۆلی دادگا بۆ ته يه كلايكرده وهی كيشه سياسيه كان نهك وه گررتی مافی قوربانی له جه لاد ، ئه مانه و كۆمه لی سه رنجی تر ئه مرۆ بوونه ته باسو خواسيكي هه نوو كه یی شه قامی كوردی ، بۆ يه ئيمه ش وهك دهنگه كان به پيوستمان زانی به م چهند پرسيا ره ی لای خواره وه له ده رگایي كۆمه لی له رۆشنيران و نووسه رانمان بده ين .

دهسته ی به ريوه بردي دهنگه كان

September 06

www.dengekan.com

به ختیار كه ريم

پ 1- دادگای بالای تاوانه كانی عیراق تا چهند پيوه رو گونجاوه بۆ دادگایي كردنی تاوانباران و كۆ كوژی كورد.

وه لām: يه كه م ژنی كورد كه له دادگایي سه دام و ئه سحابه كانيدا گه واهيدا، به رسته يه كي كورت، وه لی پرواتا، به باشتري شيوه ده ربړيني له په يوه ندي ئيمه ی كورد به ده وله تي عیراقه وه كرد. هاوكات ئه و رسته به نرخه ی ئه و ژنه سه ربلنده، ئاماژه يه كي ناراسته وخزی قوربانیه بۆ گالته جاري ئه و دادگایيه. با پيکه وه حيكه مه ته به هاداره كه ی ئه و خانمه بخوینينه وه، به لām زۆر گرنگه، ئه و خویندنه وه يه هاوشانی قوولبوونه وه يه كي هزری و تيرامانيكي چر بيت:

"سه دام به رده وام ده يوت كه ئيمه (كورد) گه لی ئه وين، ئه گه ر گه لی ئه و بووينا يه، بۆچی به و هه موو چه كه جۆراوجۆره ليی ده دايين."

له راستييدا تا ئه م ساته وه خته هيج سه ركرده، سياسي و رۆشبيریكي كورد، نه يتوانيوه به و شيوه قووله گوزارشت له په يوه ندي ئيمه به ده وله تي عیراقه وه بكات. بگه ر گوتاری سياسي و رۆشنبریي ئيمه تا ئه م ساته وه خته ش نه ته وه ی كورد له په راويژی ده وله تي عیراقدا ده بينن. ئه مه سه ره تاي به دبختی و كاره ساته گه وره كانی ئاینده ی ئيمه يه.

له وتاریكي پيشتزماندا كات و وزه مان بۆ ئاماژه دان به تاوانباری ده وله تي عیراق ته رخان كرد، ليره شدا به و ئومیده ی دووباره سه رنجی خوینه رانمان بۆ تاوانباری ئه و ده له ته راكيشين، كه له يه كه م رۆژی دروستبوونه وه سه رچاوه ی به دبختی و نه هامة تی بووه بۆ مرۆفی كورد، هه مان تیما، راگوزهرانه دووباره ده كه ينه وه. هه له يه كي كوشنده يه ئيمه له سه دام وهك درنده و له به عسيزم وهك ئایدۆلوجیای كوشتار و له ناو بردن بروانين و خالیك له كۆتای رسته كه ماندا دابنين و بچين به لای كاره كانمانه وه، ئه مه هه مان ئه و هه له گه وره يه يه كه سه ركرديه تی سياسي كورد و رۆشنبره پاشقه رۆكاني ئه و سه ركرديه تیه تی كه وتن. سه دام مرۆقیكي تاوانباری ئاساييه و به عسيزميش ئایدۆلوجیایه كه وهك هه ر كام له ئایدۆلوجیایه كي، به لām جينو سايدی كورد، ئه وه نده ی په يوه سته به سروشت و پيکه اته ی ده وله تي عیراقه وه نيو هينده په يوه ست نييه به هيج شتيكي ديکه وه. به دبختیبه كانی ئيمه له گه ل سه ره تاي ده وله تي عیراقدا ده ستیان پيكرد و ته نها له گه ل كۆتایي ئه و ده وله ته دا كۆتايان پي دیت.

ليره وه دادگایه ك كه نوینه رایه تی ئه و ده وله ته تاوانباره بكات، نهك به ته نها ناتوانیت تاوانه كان به ناوی راسته قينه ی خوینانه وه ناو بنیت، به لكو سووكایه تيش به و ميژوو ه ده كات كه ئيمه تیدا جينو سايد كراين. پيموانیه له رووی ياساييه وه كيشه يه كي ئه وتۆ هه بيت له گه ل خودی دادگا و ميكانيزمه كانی، له به ره ئه وه با ليره دا با به ته ياساييه كان

پښتگوي بخهين، چونکه خودی تاوانی جینوساید که رهسته یه که بؤ به دیهینانی کۆتایی سیاسی، هاوکات تهنه له چوارچیوهی پرۆسه یه کی تیکچرژاوی سیاسی و یاسایدا ده کریت قسه ی له سهر بکهین. سهرنج له هر کام له جینوسایده کانی سهدی رابردو و بهین (جگه له جینوسایدی ئهرمه ن که هیشتا دانی پیدانه زاوه) هه موویان له چوارچیوهی کی سیاسیدا چاره سهر کراون. کیتشه ی ئیمه، وهک گوترا، له گه ل دهوله تی عیراقدایه نهک له گه ل رژی می به عس، له بهرئه وه هه ر دادگاییکردنی که عیراق و دامه زراوه دهوله تیبه کانی به شیک بن لی، جگه له گالته جار ی هیچی دیکه نییه. پاشان ئه م دادگاییکردنه تۆخکردنه وهی شوناسی عیراقی بونی ئیمه، شانۆگه ریبه که که ئه مریکا دهرهینه ریته تی بؤ ئه وهی دهوله تی عیراق پارچه پارچه نه بیته. له هه موو ئه مانه ش گرنکتر ئه مرۆ شتیک به ناوی دهوله تی عیراق بونی نییه، ئه وانه ش که خۆیان به سه رۆک و مه رۆکی ئه و دهوله ته ده زانن، جگه له وه همیک زیاتر هه یج شتیک نییه پالپشتیان بکات. عیراقی ئه مرۆ، له باشترین دۆخدا دهوله تیکی شکستخواردی دارزاوه به شه ری ناوخۆ، دهوله تیکه که له ژیر ده سه لاتیکي داگیرکه ردا به ژانی بهر له دابه شبوونه وه ده نالیئیت. لیره وه هه موو جۆریک له هه ولان بؤ به دیهینانی دادوه ری، له و ولاته دا که رۆژانه که رامه ت و مافی مرۆف تیدا پښیل ده کریت، جگه له سووکایه تی به خودی دادوه ری و قوربانیه کان هیچی دیکه نییه. گه مژه یه دلمان به دادگایه ک خۆش بیت، که له ولاتیکدا به ریوه ده چیت، که پښیلکاری مافه کانی مرۆف خه ریکه رووی ره شی سه دام سپی ده کاته وه.

پ-2- پرۆسه ی دادگاییه که چۆن ده گوزهری و تا چه ند ته بایه له گه ل خواستی جه ماوه ری کوردستان و سکالای ژبان لیکه وتووون.

وه لام: جگه ی سه رسامیه که ده سه لاتی پارتی و یه کیتی تا ئه م ساته وه خته ش له ریگای راگه یاندنی (ستالین) یانه وه، زۆر به ئاسانی ده توانن جه ماوه ری کوردستان هان به دن. سهرنج له ده ستپیکي دادگاییکردنی سه دام و ئه سحابه کانی به، بزانه چۆن ئه م سه رکرده تیبه ئه و دادگاییه یان وهک کۆتایی هه موو قهیرانه کان نمایش ده کرد. بیگومان هه ر له سه ره تاوه که سانیکي که م هه بوون (به تایبه تی ئه و لاوانه ی که ده نگیان کپ کراوه و جاریکي دیکه ناچار به کۆچ ده کرین) که له و دادگاییکردنه یان وهک شانۆگه ریبه کی کۆمیدی/تراژیدی ده روانی. به لام زۆرینه ی چاودیرانی کورد، وهک هه میشه توشی خۆشخه یالییه ک بوون. به لام ئه و خۆشخه یالییه ش وهک هه موو خۆشخه یالییه کانی ئه م چه ند سه له ی رابردو دریزه ی نه کیشا، ئه وه تا ئیستا سه ره تای پچه وانه بوونه وهی ئه م خۆشخه یالییه دهرده که ویت، بیگومان وهک هه ر جۆریکی تر له خۆشخه یالی هه سته کان پچه وانه ده بنه وه بؤ بیئومیدی له که شه وه وایه کی میگه لانه دا.

هه رچی په یوه ندیی به رزگار بووانی ئه نفاله وه هه یه، ئه و ئه وانیش که زیاد له هه ر دانیش توانیکي دیکه ی کوردستان پښتگوي خراوان و سووکایه تی به که رامه ت و هه ستیان ده کریت، وهک مافیکی ره وای خۆیان چاوه روانی گه وره یان له و دادگاییکردنه هه بوو. رزگار بووانی ئه نفال وهک هه ر که سیکي زامدار، به رده وام له دوی چاره سهر و قه تماغه یه ک بؤ زامه کانیا وین. هه موو چاوه روانیه کی که سوکار و خاوه ن ئه نفاله کان له و دادگاییه کارتۆنیه، چاوه روانیه کی شه رعی و ره وایه، مافی خۆشیانه هه تا هه تایه داوای قه ره بوو کوردنه وه له داوای قه ره بوو کوردنه وه بکه نه وه.

به لام ئه گه ر سه ره تا له لایه ن قه له مکیش و میدیاکانی حیزبی کوردیه وه شیوینرا، ئه و ئیستا خه لک چاو و هزی خۆیان کردۆته سه نگی مه حه ک و نارازی بوونی خۆیان له و دادگاییه دهرده برن. داها توش دهریده خات که جه ماوه ری کوردستان به گشتی و زیانلیکه ووتوان به تایبه تی وهک رژیکی شووم ئاوڤ له و دادگاییکردنه ده ده نه وه. خواستی خه لکی کوردستان زۆر له وه زیاتره که ئه م دادگاییکردنه ده خوازیت به ده بیئیت، خواستی خه لکی ئیمه هه رگیز ئه وه نه بووه له ریگای دادگاییکردنی سه دامه وه، ده وله تی عیراقمان لیکه ن به فریشته. ئه گه ر ده وله تی عیراق فریشته بیت، ئه و سه دام جگه له ئه سحابه یه کی تیکۆشه ری ئه و ده وله ته هیچی دیکه نه بووه. سه دام به ته نه ا جه ناوه ریک بووه که بؤ پاراستنی یه کیتی خاکی عیراق کوردی جینوساید کردوه، ئه گه رچی گومان له تاوانباری نییه، به لام تاوانبارکردنی ئه و که موکورت هه گه ر هاوشان نه بیته به تاوانبارکردنی ده وله تی عیراق. ئه مرۆ سه رکرده تی کورد کار بؤ

پیرۆزکردنهوهی یه کیتی خاکی عیراق دهکات، ئەگەر کار و ابروات سبهینی به پیتی یاسا چه ندین سه دامی دیکه له دایک ده بن.

پ3- په خه وه سه رنجه کانی شه قامی ره وه ندی کوردی چۆن ده بینن ؟ نه توانن چی بگۆرن له ره هه ندی دادگاییه که؟

وه لام: پیم سه یره دهنگه کان پرسپاری له م جۆره ئاراسته ی نووسه ران دهکات! ئەم جۆره پرسپاران ه ته نها بۆ ئەو ولاتانه ره وایه که دیمۆکراسی تیندا بناغه ی داکوتاوه و ئەو ده سه لاته ی حکومه تی له ده سه ته دیمۆکراتیانه هه لێژدرا بیته و دیمۆکراتیانه ملی بشکینیت، نه ک وه ک دوو حیزبه دیکتاتۆریه که ی لای ئیمه که تا کوردستان کوردستان بیته ئه وانیش ده سه لاتدار ده بن. له ولاتی ئیمه تا هه نووکه ته له قزیۆنکی سه ره به خۆ نییه، رۆژنامه به ناو سه ره به خۆکانیش له دۆزی وه ک هه لێژاردنی عیراق، دادگاییکردنی سه دام و ئەسحابه کانی دا ده به هاوپه یمانی ده سه لاتداران، لێره وه هه موو پرسپاریک ده رباره ی شه قامی کوردی و ره وه ندی کوردی پرسپاریکی بی بۆنه ده رده چیت. ئەمه به و واتایه نییه که کورد شه قامی نه بیته، بېگومان به پێچه وانه وه، به لکو ئەوه ی مه به سه تمه ئەوه یه که که نالیکی میدیایه نییه ئاو یزه ی ئەو دیده بکات که شه قام به ره مه یه نییه تی، رۆژنامه یه که نییه به رجه سه ته ی ئەو بۆچوانه بکات که له ناو چین و تو یژه جیاوازه کاندایا تو ی ده کرین. رۆژنامه به ناو سه ره به خۆکانی ئیمه یان هه ژمونی ده سه ته بژێریکی دیارکراو (هه ندیک جار به ره بابیکی دیاریکراویان) به سه ره وه یه، یان دیدی ده سه لات ده رخواردی جه ماوه ر ده دن، نه ک به پێچه وانه وه. هه رچی میدیای حیزبییه زۆربه ی ئەو میوانه (به ناو شاره زایانه ی که ده یانه یین، باب ته که ش ده شیۆین، ئەگەر که سیک شتیکی بزانیته ئەوه شی لێ تیکه ده دن. هه ر بۆ نمونه، ته له قزیۆنی یه کیتی (کوردسات) دکتۆریکی زانکۆی ده وکیان هینابوو (به داخه وه ناوه که یم له یاد نه ماوه)، ئەم دکتۆره گویا تابه ته مه ندی یاسای نیوده وه لته ییه، که چی (دادگای دادی نیوده وه لته یی) و (دادگای تاوانی نیوده وه لته یی) لیکجودا نه ده کرده وه، ئیتر ئەم ته له قزیۆنانه میوانی له م جۆره یان هه بیته، چۆن ده توانیت رای گشتی، به شیوه یه کی ته ندروست، گه لاله بکه یته. خۆ ئەگەر ئەم رایه ش گه لاله بیته، ئیمه له کوردستان هه یچ میکانیزمی کمان نییه بۆ پیوانی ئەم رایه.

سه رباره ت به وه ی که شه قامی کوردی ده توانیت چی بگۆریت له دادگاییه که، ناکریت ئیمه چاوه روانی سه ره به خۆی له دادگایه که به ی و بیخه یه ژیر کاریگه رییه کانی شه قامه وه. به هه رحال من پیموایه شه قامی کوردی له ئەنقه ره باشتر ده بیستریته و حیسابی بۆ ده کریت زیاتر وه ک له به غداد، وه ک هاوپه یه که پی و تم (له به غداد پیاویان له ماله وه نییه).

پ4- بۆچی چۆنیه تی بریاردانی ئەنفال وه ک کرده ی جینۆساید بۆ کورد گرنگه؟

وه لام: به بروای من بریاری ئەو دادگاییه هه رچه که بیته، بۆ ئیمه ی کورد گرنگییه کی ئەوتۆی نابیت. ئەوه دادگاییه کی عیراقییه و په یوه ندی به عیراقییه کانه وه هه یه، له هه موو کوردیشدا هه یچ که سیک شک نابم جه خت له عیراقی بوونی خۆی بکاته وه جگه له و سه رکردانه ی له 1966ه وه درۆ له گه ل خۆیان و جیهاندا ده کن. به لام ئەگەر پرسپاره که له ده ره وه ی ئەو دادگاییه کارتۆنییه دا سه یر بکه ین، ئەوکات ده توانین ته ندروستتر وه لامی پرسپاره که بده یه وه. به جینۆساید ناسینی ئەنفال، ده کریت بکریته سه ره تابه که بۆ گه لاله کردنی گوتاریکی نه ته وه یی پته و و بنه مایه ک بۆ شه رعه تان به ده ولته ی کوردی له ئاینده دا. دیسان ده بیته، جه خت له بیئومییدی خۆمان بکه یه وه که نه سه رکردایه تی کورد له و ئاسته دایه ئەم جۆره له گوتار به ره هم به یینیت، نه رۆشنییری کورد ئەو خوینده وارییه ی هه یه بۆ ئەنجامدانی ئەم کاره، لانی که م له رووی تیۆرییه وه. ئەمرۆ ئەنفال له چه ندین ریکخواوی نیوده وه لته ییدا وه ک جینۆساید ناسراوه، چه ندین ولات ئاماده ن به فه رمیی بیناسین، به لام ئەوه ش لایه نیکی ده ویته که بیته خاوه نی. یه کیک له هه ره شه کانی دادگاییکردنی سه دام و ئەسحابه کانی، ئەوه یه که ئەنفال ده کاته کیشه یه کی

ناوخوازی عیراقی، کیشهی "گهلی" عیراق له گهلی دیکتاتورینکدا، له کاتکیدا ئه نفال کیشهی نه ته وهی کورده له گهلی دهوله تی عیراقدا نهک له چوارچیوهی دهوله تی عیراقدا.

جیگهی سه رسامیه له کاتکیدا که دابه شکردنی عیراق ده بیته سینته ری لیکۆلینه وه و گهرمترین باس له نیوهنده میدیاییه کانی جیهاندا، سه رکردهیه کی کوردی وهک جه لال تاله بانهی له نه ته وه یه کگرتوه کان بۆ یه کیتی خاکی عیراق ده گری؟ له ئه وها دۆخیکدا، که به پیی هه موو ئاماژه کان، عیراق به ره و پارچه بوون ده روات، پیویسته ئیمه له هه موو کات زیاتر جهخت له سه ر تاوانباریی ده وله تی عیراق و مه حالی پیکه وه ژیا نمان له ناو ئه و ده وله ته دا بکه نیه وه. ئه نفالیش ده کریت ئه و بنه مایه پته وه و ئه و یه کهم به ردی بناغه یه بیته که بۆ ده وله تیکی کوردی دایده نیین. له کۆتاییدا ره وایه بلین که چاوه روانیی گه وره له سه رکرده یه تییه ک که پانزه ساله جگه له دزی هیچ چالاکییه کی دیکه ی نه کرده وه، یان له رۆشنییرییه ک که جگه له شه ره جنیو و خه لات وه رگرتن له خه می هیچی دیکه دا نییه، تووشی هه مان ئه و خۆشخه یالییه مان ده کات، که پیشتر ئاماژه مان پندا.

بهختیار که ریم

06/09/23

ئوکسفۆرد، ئینگلاند